

JANINA OLESZAKOWA

DWUSETNA ROCZNICA URODZIN FLORYSTY ŻMUDZKIEGO — KS. JERZEGO PABREŻA-AMBROSIUSA

W roku bieżącym mija dwusetna rocznica urodzin zasłużonego, aczkolwiek mniej znanego od ks. Krzysztofa Kluka czy ks. Stanisława Bonifacego Jundziłła, znawcy flory litewskiej i żmudzkiej — ks. Jerzego Pabreża.

Urodził się 15 I 1771 * roku w parafii szkudzkiej w rodzinie szlacheckiej. Szkołę średnią ukończył w Kretyndze, a studia przyrodnicze i medyczne w Akademii Wileńskiej w 1794 roku. W owym czasie zetknął się w Wilnie z ks. S. B. Jundziłłem, który wówczas wykładał botanikę jeszcze w szkole pijarskiej. Na wykłady te również uczęszczali studenci uniwersyteccy, ponieważ były prowadzone bardzo ciekawie. On to zachęcił Jerzego Pabreża do badań florystycznych, utrzymując z nim zresztą kontakt i w latach późniejszych. Od r. 1794 przebywał Pabreż w seminarium w Worniach, uzyskując święcenia kapłańskie w 1796 r. W latach 1797—1812 był komendantem, po czym został altarystą w Korcianach, gdzie przebywał do 1815 r. W r. 1816 wstąpił do zakonu bernardynów w Kretyndze przybierając imię Ambroży. Zastrzegł sobie wtedy pozostawienie go na stałe w Kretyndze.

Oprócz wykonywania obowiązków kapłana, lekarza i nauczyciela, przede wszystkim pracował naukowo w nadziei, że w przyszłości ktoś „... z owoców jego pracy skorzysta i drukiem ogłosi...” Życzeniu jego stało się zadość w przypadku Matulanisa, który z jego materiałów opracował *Słownik botaniczny litewsko-rusko-polski* wydany w roku 1904 w Wilnie.

Zainteresowanie botaniką miało u Pabreża, tak samo zresztą jak i u wielu badaczy końca XVIII i pierwszej połowy XIX wieku, podkład praktyczny. Zwłaszcza, że będąc lekarzem zajmował się zbieraniem ziół, koniecznych do otrzymywania tańszych leków dla ludu. Skłoniło go to do badań nad okoliczną florą żmudzką, a wyniki swych spostrzeżeń przedstawił w rękopisie *Skutki lekarskie niektórych roślin i sposobów używania tychże roślin w różnych chorobach, wyjęte z Szymona Syreniusza doktora Akademii Krakowskiej przez ks. Jerzego Pabreża Altarystę korciańskiego*

* B. Hryniewiecki podaje wiadomość o różnych datach urodzenia: 15 I 1771 r. i 15 X 1771 r.

T. II Roku 1814 w Korcianach, 4°, s. 1—133. Rękopis ten, będąc właściwie przeróbką i uzupełnieniem o florę żmudzką *Zielnika* Syreniusza, znajdował się (jak podawał B. Hryniewiecki) do II wojny światowej w klasztorze kretyndzkim.

Drugim ważnym jego dziełem było zebranie w latach 1812—1838, oznaczenie i ułożenie wg systemu Linneusza — zielnika flory żmudzkiej oraz opracowanie do niego słownika nazw botanicznych w języku żmudzkim z uwzględnieniem w nim nazw ludowych, ustaleniem mianownictwa naukowego dla rodzajów i gatunków roślin dziko rosnących, uprawnych i leczniczych. Komentarzem do tej pracy był rękopis *Uwagi dotyczące ułożenia doskonałej flory żmudzkiej*. Pracę tę, jak już wyżej wspomniano, wykorzystał w swoim słowniku Matulanis.

Jerzy Pabreż opracował łącznie 13 prac pozostałych w rękopisach, z czego 7 dotyczyło botaniki. Dwie z nich napisał po polsku, jedną po łacinie a resztę po litewsku. Wykonane były bardzo sumiennie, na poziomie ówczesnej wiedzy przyrodniczej. Dopomagały mu do tego z pewnością kontakty naukowe, które utrzymywał z takimi botanikami jak S. B. Jundziłł czy W. J. Wolfgang z Wilna. Dzięki nim orientował się w najnowszej literaturze botanicznej i uzyskiwał informacje o osiągnięciach wiedzy przyrodniczej. Wiadomo, że W. J. Wolfgang przysyłał Pabreżowi prawdopodobnie nawet w drodze wymiany rośliny i zielniki.

Pabreż zmarł 30 X 1849 r. w Kretyndze. Na cmentarzu przyklasztornym znajdował się jego nagrobek.

LITERATURA

- Bujak Fr., 1923. *Praca naukowa na prowincji III*. Nauka Polska, 4, 97.
 Estreicher K., *Bibliografia Polska 1881—1900*, T. IV, (R-Z), 540.
 Hryniewiecki B., 1914. *Książd Jerzy Pabreż (O. Ambroży) zasłużony badacz flory żmudzkiej*. *Wszechświat* 33, 3, 33—36.
Podręczna Encyklopedia Kościelna, 1913, G. i W. Warszawa, 30, 295.
Wielka Encyklopedia Powszechna Ilustrowana, 1914, Ser. III, I, 55, 2.
 Wołonczewski M. ks. biskup. *Biskupstwo żmudzkie*. Przełożył i przypisy historyczne dodał Hryszkiewicz M., 1898. Kraków, cz. II, rozdz. III, 190, 158.